

Kaj bi bilo ...

Prekop žrtev iz Hude jame – nekateri so zamudili priložnost, da bi ostali tiho

Začetek prekopa posmrtnih ostankov žrtev, zmetanih ali »zloženih« v jaške rova sv. Barbare rudnika Huda jama, pa tudi pokop žrtev, prekopanih iz zloglasne Krimske jame, je pričakovano sprožil obsežno javno razpravo, ki sega od protokolarnih državnih vrhov do gostilniških pultov; od najvidnejših medijev do (greznic) spletnih forumov in družbenih omrežij; od demokratov do totalitarcev; od sočutnih do neusmiljenih ...

Navsezadnje je prav in dobro, da slišimo različne glasove, da se ob kričečih zločinih, med vojno in po njej zaukazanih z revolucionarnih vrhov, izvedenih pa po rokah prepričanih, zavedenih ali prisiljenih izvajalcev, razgaljajo osebne in institucionalne drže (kako pomenljive so reakcije Zveze borcev na državni in lokalni ravni ...), da se pred nami razpne mentalitetna paleta, ki razgalja robove slovenske človečnosti.

Marsikdo se je torej čutil poklicanega (ali pa so za to poskrbeli mediji), da o tem dogajanju pove svoje mnenje. Pričakovano se nam je v tem kontekstu z različnih koncev prikazala tudi dr. Spomenka Hribar, ki je med drugim znova neutrudno ponavljala mantra o tem, da je za zamudno razreševanje travm slovenske preteklosti, in tako najbrž tudi za večletni zastoj pri pokopu žrtev iz Hude jame, najbolj kriva (očitno ne čisto zaustavljena) desnica, baje zaradi njenega skrajnega politiziranja te teme. V javnosti se je tako ustvaril vtis, da je dr. Hribarjeva ves čas sodila v krog ljudi, ki so si prizadevali za sistematičen sestop do žrtev revolucije, za boleč, a edino prepričljiv pogled v ogledalo, ki nam ga nastavljajo njihove razgaljene kosti, ter za spoštljiv pokop izkopanih, če je le mogoče tudi identificiranih žrtev.

Pa je to pravi vtis? Spomnimo: dr. Hribarjeva je bila članica vladne komisije za grobišča, ko jo je vodil Peter Kovačič Peršin. V tistem mandatu je komisija opravila marsikatero potrebno delo, predvsem po zaslugi dr. Mitje Ferencja je vsaj evidentirala lokacije morišč, nikakor pa ni mogoče reči, da bi bilo kot prioriteta postavljeno njihovo odpiranje in soočanje s pripovedjo pobitih, ki je ob doslednem molku storilcev edini avtentični glas o zločinskih medvojnih in povojnih dogodkih. Ta prelom je na krajevni ravni najprej sprožila odločitev pristojnih v Slovenski Bistrici,

da leta 2001 odprejo tamkajšnji bunker, na nacionalni ravni pa je bilo to mogoče šele, ko je »spolizirana desnica«, takrat na oblasti, omogočila, da so leta 2005 v vladno komisijo prišli ljudje z drugačno miselnostjo.

Ali si predstavljate, kaj bi bilo, če bi komisijo za grobišča še vedno usmerjala dr. Spomenka Hribar, ne pa dr. Jože Dežman?

In takrat se je jasno pokazalo, da imamo v Sloveniji dve izročili soočanja z zločini titoizma, na kar je v pogovoru za *Družino* (nekaj mesecev pred odprtjem Hude jame!) povedal Jože Dežman: »T. i. pravna tradicija Spomenke Hribar je sekularizirala pojem sprave in poudarjala simbolna dejanja in objekte. T. i. državotvorna tradicija Jožeta Pučnika pa zahteva odgovorne državne ukrepe za presejanje bremen zgodovine. V mandatu Komisije za reševanje vprašanj prikritih grobišč 2005–2008 smo se odločili za Pučnikovo smer. Ukrepi, ki smo jih začeli izvajati, v mednarodnem prostoru sodijo v repertoar t. i. tranzicijske pravičnosti. To v zvezi z množičnimi morišči in grobišči pomeni uveljavitev arheoloških metod sondiranja in prekopa ter antropološke in molekularno-genetske identifikacije žrtev. Vzporedno je kriminalistična policija z akcijo *Sprava* odkrivala resnico in iskala odgovorne za zločine.«

Bralcem z malo zgodovinskega spomina zato priporočam v razmislek vprašanje v sicer (k sreči) hipotetični »kaj bi bilo, ko bi bilo« maniri, pa vendar: *Ali si predstavljate, kaj bi bilo, če bi komisijo za grobišča še vedno usmerjala dr. Spomenka Hribar, ne pa dr. Jože Dežman?* Iskreno si odgovorite tudi na vprašanje: *Ali menite, da bi se lahko jezili na predsednika komisije zato, ker morda (in to upravičeno) niste zadovoljni s krajem pokopa žrtev, potem ko so te fizično le stopile med nas in nas iz oči v oči povabile v dialog s preteklostjo, ali pa bi se jezili, ker ne bi bilo mogoče nikogar pokopati, saj ne bi bil nihče odkopan, ampak bi se lahko le prestopali pred kakšnim velikim spomenikom, ki bi glasno*

sporočal: preteklost pustimo (dobesedno) zakopano?

Ko je torej dr. Hribarjeva ob prekopu žrtev iz Hude jame dobivala medijska vabila, da komentira to dogajanje in ga spet politikantsko umešča v »pravoverni« trazijski okvir, je zamudila priložnost, da bi molčala in ostala vsaj filozofinja. Seveda pa si gledalci te predstave lahko privoščimo drobno razkošje in njene nastope umestimo natančno tja, kamor jih je umestil njen oznovski prijatelj Zdenko Roter. Saj se morda še spomnite, katero zaslugo ji je pripisal v (zlo)glasnih avtobiografskih *Padlih maskah*? Da je z javno besedo o povojnih pobjih »to zgodbo

večinoma precej iztrgala iz prisvojevalskih naprezanj desnih političnih strank«. Kljub temu da dogajanje sicer ni šlo scela v tej smeri, pa po Roterjevo »ostaja dejstvo, da v večinski javnosti, ko je govor o pobitih v Rogu /pa ne le tam; op. B. Š./, misel tukaj preskoči na Spomenko«.

Ne dovolite si torej, da bi vam misel še kdajkoli preskočila v to slepo ulico, ki se je izkazala za še en poskus starorežimske elite več, kako bi tudi v demokratičnih razmerah ohranila stare monopole. A o tem vam bo kaj več povedal intervju z dr. Antonom Stresom na naslednjih straneh *Slovenskega časa*.

Bogomir Štefanič